

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

เมืองชายแดนของไทยมีการเติบโตอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามเย็นที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐจากการให้ความสำคัญกับเมืองชายแดนในประเทศนี้เกี่ยวกับเรื่องของความมั่นคง มาเป็นให้ความสำคัญในเรื่องของเศรษฐกิจมากขึ้น นโยบายที่สำคัญได้แก่นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ในสมัย นายกรัฐมนตรีชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2531-2534) ซึ่งนอกจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไทยจะได้รับโดยตรงแล้ว ความสัมพันธ์ของตลาดชายแดนนี้ ยังเป็นที่คาดหวังของผลประโยชน์ระยะยาวในด้านความมั่นคง ที่จะสามารถแปรจิตสำนึกของประเทศเพื่อนบ้านให้เห็นความสำคัญของภาวะสันติซึ่งลดปัญหาความวุ่นวายตามตะเข็บชายแดนอีกด้วย ในขณะที่เดียวกัน สถานการณ์ของภูมิภาคในขณะนั้นเป็นช่วงที่ประเทศต่าง ๆ หันมาให้ความสำคัญกับเรื่องของการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศมากยิ่งขึ้น อันเนื่องมาจากการล่มสลายของระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมทั่วโลกในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2533 ความสำคัญของการแข่งขันในด้านอุตสาหกรรมทางการเมืองลดความสำคัญลง ประเทศต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน (จีน ,พม่า ,ลาวและไทย) พากันปรับตัวหันมายึดถือแนวทางของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยใช้กลไกตลาดและมุ่งเน้นการติดต่อค้าขาย และลงทุนกับต่างประเทศเพื่อดึงเอาเงินตราต่างประเทศเข้ามาพัฒนาประเทศโดยรวม โดยการปรับตัวที่เกิดขึ้นนี้ นอกจากจะเป็นการปรับให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกแล้ว ยังเป็นไปเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางเศรษฐกิจในเวทีโลกอีกด้วย

ในสถานการณ์เช่นนี้เมืองชายแดนจากเดิมที่เคยถูกมองว่าเป็น “หลังบ้าน” ของประเทศ เป็นบริเวณที่ต้องคอยเฝ้าระวังภัยต่าง ๆ นานาและเป็นพื้นที่ปิดมาโดยตลอด กลับถูกมองใหม่ในฐานะเป็น “หน้าบ้าน” ซึ่งหมายถึงเมืองชายแดนจะทำหน้าที่เป็นประตูการค้า ประตูคมนาคมขนส่ง และประตูเชื่อมโยงการท่องเที่ยว หรืออีกนัยหนึ่งเมืองชายแดนจะทำหน้าที่เป็นทั้งเมืองผลิตสินค้า เมืองรับส่งสินค้า เมืองท่องเที่ยว และเมืองบริการที่ค่อนข้างสมบูรณ์ในตัวเอง โดยเมืองอื่นๆ ในพื้นที่ตอนในทำหน้าที่เป็น เมืองสนับสนุน เพื่อให้เมืองชายแดนสามารถทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้อำเภอแม่สายซึ่งเป็นเมืองที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในด้านการค้าชายแดน เนื่องจากตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าหลักระหว่างเมืองเชียงตุงกับเมืองเชียงใหม่ศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาในอดีต และยังสามารถเชื่อมต่อเข้าไปยังประเทศจีนได้ อีกทั้งผู้คนที่ย้ายอยู่ทั้งสองฝั่งตามแนวเขตแดนยังมีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติมีการติดต่อ และไปมาหาสู่กันตลอดเวลา ดังนั้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะระหว่างผู้คนทั้งสองฝั่งเส้นเขต

แดนจึงเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นมาช้านานแล้ว การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐครั้งนี้อำเภอแม่สายจึงสามารถอาศัยความได้เปรียบที่มีอยู่ในการเข้ามาเสริมศักยภาพทางเศรษฐกิจทั้งทางด้านเกษตรกรรม การค้าชายแดน และการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจหลักของอำเภอได้อย่างไม่ยากเย็นนัก

โดยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ภาคเกษตรถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของเศรษฐกิจอำเภอแม่สาย เนื่องจากอำเภอแม่สายเป็นพื้นที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก โดยเฉพาะการปลูกข้าว ทำนา นอกจากนี้ยังมีเขตชลประทานประเภทเหมืองฝาย ในแหล่งน้ำต่าง ๆ ไหลผ่านและมีน้ำเพียงพอที่จะทำการเกษตรได้ ซึ่งทำให้อำเภอแม่สายมีพื้นที่รับน้ำถึงกว่า 40,000 ไร่ โดยมีประชากรประกอบอาชีพด้านนี้ถึงร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด แต่ทว่าปัญหาอุปสรรคสำคัญนั้นก็คือการขาดแคลนแรงงาน ซึ่งก็เป็นปัญหาหลักของภาคเกษตรกรรมทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูเพาะปลูกและฤดูเก็บเกี่ยวซึ่งต้องใช้แรงงานในเป็นจำนวนมาก แต่อำเภอแม่สายสามารถนำแรงงานจากพม่าเข้ามาทดแทนความต้องการตรงนี้มาโดยตลอด ซึ่งถือว่าเป็นความได้เปรียบของอำเภอแม่สายเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นของประเทศ นอกจากนี้การเปิดพรมแดนที่มากขึ้นของรัฐก็ช่วยทำให้สินค้าเกษตรของอำเภอแม่สายสามารถกระจายเข้าสู่พื้นที่ประเทศพม่า บริเวณรัฐฉานได้เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ภาคเกษตรของอำเภอแม่สายจึงสามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง แม้ในสภาวะของการแข่งขันที่สูงขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ก็ตาม ดังนั้นนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานพม่าผ่านพรมแดนจึงส่งผลสำคัญต่อการเติบโตของภาคเกษตรอำเภอแม่สายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในด้านการค้าชายแดนนั้นประเทศคู่ค้าหลักที่ทำการค้าผ่านช่องทางการค้าอำเภอแม่สายในปัจจุบัน ได้แก่ ประเทศพม่า และประเทศจีน โดยใช้เส้นทาง R3B เป็นเส้นทางหลัก โดยเส้นทางนี้เริ่มจากด่านพรมแดนแม่สายผ่านจังหวัดท่าขี้เหล็กประเทศพม่า ผ่านเมืองเชียงตุง เมืองลาเข้าชายแดนจีนทางด้านเชียงราย และมุ่งสู่คุนหมิง ซึ่งการสร้างเส้นทางนี้ขึ้นมาจนเป็นผลสำเร็จก็เกิดจากการเล็งเห็นผลประโยชน์ระหว่างไทยกับจีน โดยจีนนั้นก็ต้องการทางออกสู่ทางตอนใต้เพื่อพัฒนาเขตแดนด้านในของประเทศ ส่วนไทยก็มองเห็นโอกาสในประเทศจีนซึ่งมีจำนวนประชากรมหาศาลสามารถเป็นตลาดขนาดใหญ่ให้กับสินค้าไทยได้ จึงได้ร่วมกันผลักดันจนเกิดเป็นผลสำเร็จขึ้นมาได้ในปัจจุบันและสามารถเปิดใช้งานได้แล้ว แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เส้นทางสายนี้ต้องผ่านประเทศพม่าในบริเวณเขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อย ซึ่งรัฐบาลทหารพม่าไม่สามารถเข้าไปจัดการควบคุมได้อย่างเต็มที่ ทำให้เกิดปัญหาแทรกซ้อนมากมายและส่งผลกระทบต่อปริมาณการค้าของทั้งสามประเทศให้ต้องสะดุดหยุดชะงัก ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลของทั้งสามประเทศต้องร่วมกันหามาตรการในการแก้ไขต่อไป

นอกจากนั้นการท่องเที่ยวก็กำลังเป็นภาคเศรษฐกิจสำคัญที่นำรายได้สู่อำเภอแม่สายมากขึ้นเรื่อยๆ อันเนื่องมาจากกระแสนิยมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในสังคมประกอบกับเอกลักษณ์ของการเป็น

เมืองชายแดนของอำเภอแม่สายซึ่งเป็นที่รู้จักกันมานาน จึงทำให้ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวล้นหลามเข้ามาเที่ยวที่ด่านพรมแดนแม่สายมากขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งด้วยความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ที่เป็นจุดศูนย์กลางของจังหวัดเชียงรายตอนบนและยังสามารถเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยวสู่ประเทศพม่าและจีน ได้กลายเป็นเป็นจุดเสริมสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั้งในและนอกประเทศเข้ามายังอำเภอแม่สาย ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจภาคบริการสามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจการโรงแรมที่พัก ร้านอาหาร รวมถึงร้านค้าต่างๆ และทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ผู้คนในท้องถิ่นอีกด้วย

นอกจากนี้ในปัจจุบันเศรษฐกิจของอำเภอแม่สายยังคงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ส่งผลสำคัญ ได้แก่ การเข้ามาแข่งขันของสินค้าจีนในตลาดสินค้าไทยในพม่า ซึ่งถึงแม้ว่าสินค้าจีนจะมีราคาถูกกว่าสินค้าไทย แต่สินค้าไทยก็ยังครองความนิยมอยู่ได้เนื่องจากมีคุณภาพที่ดีกว่า, การเปิดบริการห้างสรรพสินค้าเทสโก้โลตัสแม่สายซึ่งได้ส่งผลต่อการค้าชายแดนในระดับท้องถิ่นของอำเภอแม่สายเป็นอย่างมากเนื่องจากได้เข้ามาผูกขาดการค้าในพื้นที่, การขยายตัวของเขตเมืองซึ่งเป็นผลมาจากการขยายตัวของการค้าและการท่องเที่ยว และส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมที่สูญเสียพื้นที่เกษตรมากขึ้นและเกษตรกรจำนวนมากต้องไปเป็นลูกจ้างในภาคการค้าและการท่องเที่ยว และการเปิดจุดผ่อนปรนซึ่งมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นโดยการทำให้เกิดศูนย์กลางเศรษฐกิจใหม่ๆ และเกิดการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่

การพัฒนาเศรษฐกิจในภาคต่างๆของอำเภอแม่สายเหล่านี้ ปัจจัยสำคัญนั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของนโยบายภาครัฐตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งนำไปสู่การเกิดขึ้นของกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศหลายกรอบ เริ่มตั้งแต่ “โครงการความร่วมมือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นในการบูรณาการเศรษฐกิจของประเทศต่างๆเข้าด้วยกัน ซึ่งทำให้มีเวทีในการหารือระหว่างประเทศต่างๆ เพื่อที่จะขยายความร่วมมือออกไปได้มากยิ่งขึ้น และได้นำไปสู่ “โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง Greater Mekong Sub-region (GMS)” ภายใต้การสนับสนุนจากธนาคารพัฒนาเอเชีย ซึ่งเป็นกรอบที่ใหญ่ขึ้น มีความเป็นสากล และได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติมากยิ่งขึ้น โดยโครงการทั้งสองนี้ต่างก็ให้ความสำคัญกับการสร้างระบบคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างประเทศสมาชิกเข้าด้วยกัน โดยวัตถุประสงค์หลักก็เพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุน และเพื่อเป็นการลดต้นทุนการขนส่งในพื้นที่ รวมถึงทำให้การเคลื่อนย้าย “สินค้า” และ “บุคคล” ผ่านพรมแดนของประเทศต่างๆมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งในกรณีของอำเภอแม่สายก็คือเส้นทางสาย แม่สาย-ท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง-เมืองลา หรือที่เรียกว่าเส้นทางR3B เส้นทางนี้นอกจากจะสามารถเชื่อมโยงกับเมืองเชียงตุงซึ่งเป็นศูนย์กลางการกระจายสินค้าในรัฐฉานแล้ว ยังสามารถเชื่อมต่อเข้าสู่ประเทศจีนได้อีกด้วย อำเภอแม่สายจึงกลายเป็นจุดสำคัญของการค้าชายแดนของไทยและมีการขยายตัวของการค้าชายแดนอย่างมาก เส้นทางนี้นอกจากจะเป็นตัวกระตุ้นปริมาณการค้าชายแดนแล้ว ยังเป็นปัจจัย

สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวระหว่างชาติสมาชิกมากยิ่งขึ้นอีกด้วย ทำให้การท่องเที่ยวที่อำเภอแม่สายนั้นขยายตัวสู่ระดับนานาชาติมากยิ่งขึ้น

ต่อจากนั้นไม่นานก็ได้เกิดกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกรอบใหม่ตามมา ซึ่งเป็นความพยายามที่จะสานต่อความความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องก็คือ “ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง ระหว่างกัมพูชา, ลาว, พม่า, ไทย และ เวียดนาม (ACMECS: Ayeyawady-Chao Phraya Mekong Economic Cooperation Strategy)” โดยในกรอบนี้จะต่างจากความร่วมมือต่างที่แล้มา ที่เน้นด้านการเชื่อมโยงระบบคมนาคมขนส่ง แต่จะเน้นที่การพัฒนาพื้นที่ชายแดนเป็นหลักโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้นตามแนวชายแดน ส่งเสริมการเคลื่อนย้ายภาคอุตสาหกรรม การเกษตรและการผลิตไปยังบริเวณที่มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ สร้างโอกาสในการจ้างงาน ลดความแตกต่างของรายได้ เป็นต้น ซึ่งกรอบนี้ก็ได้อันตัวกระตุ้นเศรษฐกิจของเมืองชายแดน และเป็นตัวผลักดันในโครงการต่างๆของกรอบที่แล้มาที่ยังไม่สำเร็จลุล่วง ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมขึ้น ซึ่งภายใต้ยุทธศาสตร์ ACMEC นี้ อำเภอแม่สายก็ได้ถูกส่งเสริมจากภาครัฐในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจชายแดนขึ้น มีการเตรียมพื้นที่รองรับทั้งการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2 รวมถึงการนำระบบศูนย์ให้บริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว มาใช้เพื่อเพิ่มความสะดวกแก่การนำเข้าส่งออกสินค้าผ่านแดน ซึ่งถึงแม้จะเกิดอุปสรรคมากมายทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศแต่ก็ทำให้อำเภอแม่สายมีความพร้อมมากยิ่งขึ้นในการเป็นด่านหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศ

แต่ในขณะที่ทางด้านเศรษฐกิจนั้นได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อีกด้านหนึ่ง ปัญหาในทางความมั่นคงซึ่งได้ก่อตัวขึ้นมาแล้วเป็นเวลานาน ก็ได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นด้วย ได้แก่ ปัญหาการกระทบกระทั่งตามแนวชายแดนและการปิดด่านพรมแดนอันส่งผลสำคัญอย่างยิ่งต่อการค้าชายแดน ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้าน และปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของผู้คนจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาใช้แรงงานในไทย ซึ่งมีที่มาสำคัญจากปัญหาภายในของประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะพม่า และส่วนหนึ่งเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างขาดการวางแผนที่ดีของไทยเอง

ปัญหาด้านความมั่นคงเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของอำเภอแม่สายอย่างมาก ทั้งปัญหาการกระทบกระทั่งตามแนวชายแดนที่มักจะนำไปสู่การปิดด่านพรมแดนอยู่เสมอซึ่งทำให้ทั้งสินค้าและแรงงานไม่สามารถที่จะผ่านพรมแดนได้ อีกทั้งยังส่งผลทางด้านจิตวิทยาต่อนักท่องเที่ยวให้ไม่กล้าเข้ามาเที่ยวในอำเภอแม่สาย ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องหยุดชะงักลง หรือปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในประเทศซึ่งพื้นที่พรมแดนได้มีส่วนในการเป็นเส้นทางลำเลียงเข้าสู่ประเทศ และปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองซึ่งแรงงานเหล่านี้มักจะใช้พื้นที่อำเภอแม่สายซึ่งมีการผ่อนปรนให้แรงงานพม่าสามารถเข้ามาทำงานได้ เป็นพื้นที่ในการเตรียมการเพื่อจะรอโอกาสในการหลบหนีเข้าพื้นที่ชั้นในของประเทศต่อไป โดยปัญหาเหล่านี้ได้

ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการปฏิบัติงานในพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างมาก และได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่คอยจู้จี้ไม่ให้เศรษฐกิจอำเภอแม่สายสามารถเติบโตไปได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งหน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทเกี่ยวข้องสำคัญ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด ด้านศุลกากรแม่สาย ด้านตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย และกองทัพภาค 3

ผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นมีหน้าที่สำคัญในการรับนโยบายของรัฐมาปฏิบัติ โครงการต่าง ๆ จึงล้วนขึ้นอยู่กับความตัดสินใจจากรัฐบาลเป็นสำคัญ ผู้ว่าฯ มีหน้าที่เพียงสอดส่องดูแลให้โครงการดำเนินไปตามที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล แต่เมื่อได้มีการนำแนวคิดผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (ผู้ว่าฯ CEO) มาปรับใช้ในสมัยของนายกทักษิณ ชินวัตร บทบาทของผู้ว่าฯ ก็เพิ่มสูงขึ้น กลายเป็นผู้บริหารสูงสุดในจังหวัดสามารถบริหารงานผ่านหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัดของตนได้อย่างสมบูรณ์ ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองชายแดนเป็นสำคัญ ทำให้ในช่วงนี้ผู้ว่าฯ จึงมีบทบาทมากในการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน ทั้งการเดินทางเพื่อเชื่อมสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน หรือการร่วมมือกับภาคเอกชนในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลใหม่ หลัง 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ซึ่งได้ยกเลิกยุทธศาสตร์ผู้ว่าฯ CEO และหันมาให้ความสำคัญกับนโยบาย “อยู่ดีมีสุข” และเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น ทำให้บทบาทของผู้ว่าฯ ในการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนลดลงไปด้วยเช่นกัน

ในด้านบทบาทของ ศุลกากรแม่สาย ด้านตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย ก็ถือว่ามีสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติการเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเคลื่อนย้าย “บุคคล” และ “สินค้า” ผ่านพรมแดน โดยในด้านของการเคลื่อนย้ายสินค้านั้นมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับด้านศุลกากรแม่สาย ซึ่งมีภารกิจสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนการค้าชายแดน โดยได้มีความพยายามในการลดขั้นตอนการผ่านแดนลง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีภารกิจที่สำคัญในเรื่องของการเป็นหน้าด่านหลักในการปกป้องสังคม อาทิ การกีดกันยาเสพติด ซึ่งต้องมีการสกัดกันเช่นกัน ส่วนด้านของบุคคลนั้นซึ่งนอกจากจะหมายถึงนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ทางด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สายมีภารกิจในการให้บริการแล้ว ยังหมายถึงแรงงานผิดกฎหมายที่ลักลอบเข้าเมืองมาทำงานอีกด้วย ซึ่งในกรณีหลังนี้ทางด้านก็ต้องมีหน้าที่ในการสืบสวนจับกุมและสกัดกัน โดยนอกจากจะต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของเชื้อชาติระหว่างผู้คนที่ทั้งสองฝั่งแล้ว ยังต้องคำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นด้วย

ด้วยนโยบายสองแนวทางซึ่งมีความขัดแย้งกันอยู่ในที่ของหน่วยงานทั้งสองนี้ ทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เป็นไปด้วยความยากลำบากในการหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและประชาชนในพื้นที่ แต่ก็ต้องไม่ละเลยที่จะทำหน้าที่ในการสกัดกันและปราบปรามสิ่งผิดกฎหมายซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย

ในด้านของประเด็นเรื่องความมั่นคงนั้นหน่วยงานที่มีบทบาทดูแลด้านนี้โดยตรงได้แก่กองทัพภาคที่ 3 ซึ่งให้ความสำคัญกับปัญหายาเสพติดและปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมือง

รวมทั้งปัญหาในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลทหารพม่าซึ่งต้องอาศัยกำลังพลของกองทัพในการดูแลปัญหาต่างๆเหล่านี้ ซึ่งทางกองทัพภาค 3 ได้ดำเนินนโยบายในเชิงสกัดกันป้องกันและปราบปรามโดยยึดถือการแก้ปัญหาทางด้านความมั่นคงเหล่านี้เป็นหลักและมีความสำคัญมาเป็นอันดับแรกโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอยู่ในลำดับรองลงไป ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งในเรื่องการเข้มงวดในการควบคุมการผ่านแดนของสินค้าและการควบคุมการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่างด้าวซึ่งกระทบต่อภาคเศรษฐกิจที่ต้องใช้แรงงานเช่นการเกษตร และยังกระทบต่อการผ่านแดนของนักท่องเที่ยวอีกด้วย โดยในการปฏิบัติภารกิจดังกล่าวนี้ก็ได้มีหน่วยงานทั้งในระดับปฏิบัติการในพื้นที่นำโดยกองกำลังผาเมือง และในระดับนโยบายของจังหวัดโดยผ่านทางคณะกรรมการใน กบจ.(คณะกรรมการบริหารจังหวัด) อีกทั้งการเดินทางมาตรวจเยี่ยมและมอบหมายแนวทางนโยบายบ่อยครั้งของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกองทัพอีกด้วย ซึ่งการที่พื้นที่อำเภอแม่สายนั้นเป็นพื้นที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกจึงทำให้นโยบายของฝ่ายทหารค่อนข้างจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของจังหวัดอยู่มาก

นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของอำเภอแม่สายเช่นเดียวกันโดยเฉพาะในเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านเกษตรกรรมซึ่งมีบทบาทในด้านการส่งเสริมการผลิต เช่น ทั้งระบบการชลประทาน รวมถึงสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตด้วย นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนอาชีพเสริมให้กับกลุ่มเกษตรกรเพื่อเป็นแหล่งรายได้เสริมเพิ่มเติม ในด้านการค้าชายแดนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีบทบาทในการจัดระเบียบพื้นที่ตลาดการค้า โดยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกกับทั้งผู้ขายและผู้ซื้อ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ทางการค้าเพื่อที่จะได้วางแผนพัฒนารองรับการเติบโตอย่างเป็นระบบต่อไป ส่วนในด้านของการท่องเที่ยวนั้นก็มีความหมายอย่างมากโดยเฉพาะบทบาทในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและยังได้เข้าไปให้ความรู้กับชุมชนบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆด้านการบริหารจัดการเพื่อที่ชุมชนจะสามารถจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ในขณะที่ภาครัฐยังประสบกับปัญหาอุปสรรคหลายด้าน ทั้งในเรื่องของการมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานแต่ละหน่วยงานก็มีแนวนโยบายเป็นของตนเองทำให้เกิดการบูรณาการในการทำงานอย่างแท้จริงในพื้นที่ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลยังทำให้นโยบายขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติ แต่ในทางภาคเอกชนนำโดยหอการค้าจังหวัดเชียงรายนั้นก็ได้นำหน้าเชื่อมต่อเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงรายเข้ากับประเทศเพื่อนบ้านอย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งในระดับนโยบายที่มีการผลักดันโครงการความร่วมมือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจขึ้นจนเป็นผลสำเร็จ และการผลักดันนโยบายเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งโครงการการสร้างเส้นทางแม่สาย-ท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง-ด้าแล้ว, โครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่สอง, การผลักดันให้เกิดเขตเศรษฐกิจชายแดน, การสร้างสายสัมพันธ์กับภาคเอกชนต่างประเทศ, และการเตรียมความพร้อมของภาคเอกชนไทย โดยอาศัยช่องทางต่างๆทั้งการประชุมร่วมกับภาครัฐที่เกี่ยวข้องที่จัดโดยหอการค้าจังหวัดเชียงรายเป็นประจำ

หรือ ผ่านทางที่ประชุม กรอ.จังหวัด เป็นต้น ในประสานงานและผลักดันโครงการต่างๆต่อภาครัฐ ซึ่งถึงแม้จะเกิดปัญหาอุปสรรคหลายอย่างเนื่องจากในหลายส่วนต้องรอการดำเนินงานสนับสนุนจากภาครัฐแต่ก็นับได้ว่าสามารถรุดหน้าไปได้อย่างต่อเนื่อง จึงนับได้ว่าภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย นั้นได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย โดยมีภาครัฐคอยให้การสนับสนุนซึ่งเป็นโครงสร้างที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดโดยรวม

ผู้วิจัยใช้กระบวนการการวิเคราะห์ผลกระทบในการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกของเศรษฐกิจอำเภอแม่สาย เพื่อเป็นการประมวลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินบทบาทขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย, ด้านศุลกากรอำเภอแม่สาย, ด้านตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย, กองทัพภาพ 3, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหอการค้าจังหวัดเชียงราย เป็นต้น ในการพัฒนาเศรษฐกิจอำเภอแม่สาย เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการวางแผนนโยบายการดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ต่อไป

จุดแข็ง	อำเภอแม่สายมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน และระบบการชลประทานที่ดี ทำให้มีพื้นที่การเพาะปลูกมากและสามารถขยายตัวเพิ่มขึ้นได้ ประกอบกับประชากรในพื้นที่ได้ยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักมาช้านาน ซึ่งทำให้มีการสั่งสมทางด้านภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ อีกทั้งยังมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรทั้งในและนอกประเทศอย่างเพียงพอ
	อำเภอแม่สายตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าสำคัญของบริเวณนี้ ซึ่งเป็นเส้นทางที่ถูกใช้มาเป็นเวลานานและเป็นที่รู้จักคุ้นเคยของผู้คนในแถบนี้เป็นอย่างดี ผู้ประกอบการจึงมักจะเลือกพิจารณาที่จะใช้เส้นทางนี้ในการค้าก่อนเส้นทางอื่นๆ
	อำเภอแม่สายมีทรัพยากรของการท่องเที่ยวอยู่ภายในอำเภอมากมายทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านพรมแดนแม่สายซึ่งเป็นแหล่งจับจ่ายซื้อของที่มีชื่อเสียงมานาน อีกทั้งด้วยทำเลที่ตั้งของอำเภอแม่สายที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคเหนือตอนบน จึงทำให้กลายเป็นจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวของบริเวณนี้ และยังสามารถเชื่อมต่อกับเส้นทางการท่องเที่ยวในพม่าได้อีกด้วย
	หน่วยงานภาครัฐได้แก่ ด้านศุลกากรแม่สาย, ด้านตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย และผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายกับภาคเอกชน ได้แก่ หอการค้าจังหวัดเชียงราย มีการดำเนินการที่ส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ในขณะที่ภาคเอกชนเป็นฝ่ายนำและภาครัฐเป็นผู้คอยสนับสนุน
	การที่อำเภอแม่สายมีหน่วยงานและเครื่องมือที่ทันสมัยในการสกัดกั้นสิ่งผิดกฎหมายต่างๆ เช่น เครื่องเอกซเรย์รถบรรทุกที่ด่านศุลกากร เป็นต้น อีกทั้งมีหน่วยงานที่ปฏิบัติ

	<p>หน้าที่หลายหน่วยงานในพื้นที่ เช่น กองกำลังผาเมือง ตำรวจตระเวนชายแดน ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น</p> <p>ปัจจุบันพื้นที่อำเภอแม่สายเป็นพื้นที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ซึ่งฝ่ายทหารมีอำนาจมากกว่าฝ่ายพลเรือน สามารถเข้ามามีส่วนในการดำเนินนโยบายต่างๆเกี่ยวกับปัญหา ด้านความมั่นคงภายในพื้นที่ได้สูง</p> <p>องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีกลไกในการดำเนินงานที่สามารถเข้าไปรับรู้สภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น รวมถึงสามารถเข้าไปตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นได้</p>
จุดอ่อน	<p>มีช่องทางทางธรรมชาติที่เข้าออกได้หลายช่องทางยากแก่การควบคุม เนื่องจากพรมแดนด้านอำเภอแม่สายส่วนใหญ่จะใช้แม่น้ำสายเป็นเส้นเขตแดน ซึ่งมีสภาพตื้นและแคบ ในหน้าน้ำลดสามารถเดินข้ามได้ ทำให้การลักลอบเข้าออกเป็นไปอย่างสะดวกตลอดแนวพรมแดน และยากแก่การสกัดกั้น</p> <p>นโยบายภาครัฐจากส่วนกลางมีความผันผวนไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงไปตามรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง อีกทั้งนโยบายที่ออกมานั้น บางส่วนไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในพื้นที่ จึงทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดผลประโยชน์ได้และอาจยังกลายเป็นอุปสรรคในการพัฒนาอีกด้วย</p> <p>หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะในด้านการค้าชายแดน และการท่องเที่ยว (เช่น การทรวางพาณิชย์, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย และหอการค้าจังหวัดเชียงราย เป็นต้น) ยังขาดกลไกการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้นโยบายการพัฒนาของหน่วยงานเหล่านี้ยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นเท่าที่ควร</p> <p>องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดองค์ความรู้ในการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้แผนพัฒนาที่กำหนดขึ้นไม่สามารถแก้ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการประชาชนได้อย่างเต็มที่ในระยะยาว</p>
โอกาส	<p>หากมีการประสานงานระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลพม่า ในการบริหารจัดการด้านแรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานในไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้แรงงานพม่าสามารถเข้ามาทำงานในไทยได้อย่างถูกกฎหมายแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศ กล่าวคือ เป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในไทยและเป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวพม่าด้วย</p> <p>จีนจำเป็นต้องพัฒนาพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศ จึงต้องเปิดพื้นที่ดังกล่าวให้มีความเจริญทางเศรษฐกิจโดยหาทางออกสู่ทะเลอันดามันหรืออ่าวไทยผ่านทางจังหวัดเชียงราย โดยมีอำเภอแม่สายเป็นช่องทางที่สำคัญช่องทางหนึ่ง</p>

	<p>สามารถเปิดเส้นทางใหม่ทางการค้าและการท่องเที่ยวเข้าสู่พม่าตอนเหนือได้ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับศูนย์กลางการค้าและการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ เชียงตุง ยี่และมัณฑะเลย์</p> <p>สินค้าไทยเป็นที่นิยมของประชาชนในฝั่งพม่ามากกว่าสินค้าจากประเทศจีน เนื่องจากมีคุณภาพที่ดีกว่าถึงแม้จะมีราคาสูงกว่าสินค้าจีนก็ตาม และการใช้สินค้าของไทยยังเป็นเครื่องบ่งบอกฐานะอีกด้วย ดังนั้นถ้ามีกำลังพอซื้อหาได้ประชาชนพม่ามักจะเลือกใช้สินค้าไทย</p> <p>จังหวัดเชียงรายมีภาคเอกชนที่เข้มแข็ง ซึ่งรวมตัวและดำเนินงานผ่านทางหอการค้าจังหวัดเชียงราย โดยมีความพร้อมทั้งด้านข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสายสัมพันธ์ที่ดีกับภาคเอกชนในพม่า</p> <p>มีการรวมความร่วมมือระหว่างประเทศหลายกรอบ ที่สามารถใช้เป็นกรอบในการพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สหประชาชาติ เศรษฐกิจ GMS และ ACMECS ซึ่งสามารถใช้กรอบเหล่านี้เป็นช่องทางในการผ่อนคลายนโยบายต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจได้</p> <p>พื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่สามารถพัฒนาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันระหว่างสองประเทศได้ จึงต่างมีความพยายามที่จะการรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไว้ เพื่อไม่ให้กระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ประเทศทั้งสองจะได้รับ</p> <p>ประชาชนสองฟากมีเชื้อสายและวัฒนธรรมใกล้เคียงคือเชื้อสายไท-ใหญ่ และมีภาษาพูดใกล้เคียงกันทำให้ไม่มีอุปสรรคในการสื่อสาร อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับแบบเครือญาติ ทำให้ประชาชนทั้งสองฝั่งนั้นมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ปัญหาการกระทบกระทั่งนั้นเกิดขึ้นน้อยมาก</p> <p>มีกลไกเพื่อทำความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ของทั้งสองประเทศทั้งคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาคไทย-พม่า และคณะกรรมการชายแดนส่วนท้องถิ่นไทย-พม่า ซึ่งเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาความเข้าใจผิดและการกระทบกระทั่งระหว่างกันที่อาจเกิดขึ้นได้บริเวณชายแดนไม่ให้เกิดลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่</p>
อุปสรรค	<p>ข้อตกลง FTA สินค้าเกษตรกับจีน ได้ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรในอำเภอแม่สายเป็นอย่างมากเนื่องจากทำให้พืชผักผลไม้จีนเข้ามาตีตลาดและแข่งขันกับสินค้าพื้นถิ่นของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรต้องหันไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน</p> <p>การเปิดบริการห้างสรรพสินค้าเทสโก้โลดิสแม่สาย ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดนของอำเภอแม่สายเป็นอย่างมาก โดยเป็นการเข้ามาผูกขาดการค้าชายแดนในระดับท้องถิ่นและทำให้ผู้ประกอบการระดับท้องถิ่นต้องปรับตัวเพื่อการอยู่รอดและไม่สามารถเติบโตได้</p>

	<p>เส้นทางการค้าชายแดนกับจีน ต้องผ่านประเทศพม่าและพื้นที่ของชนกลุ่มน้อยทำให้การค้าเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากและมีต้นทุนสูงเนื่องจากต้องจ่ายค่าผ่านทางเป็นจำนวนมาก อีกทั้งพม่ามักใช้นโยบายการปิด-เปิดด่านพรมแดนเป็นมาตรการในการตอบโต้ไทย ในกรณีที่มีปัญหาทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทำให้การค้าชายแดนต้องสะดุดติดขัดและมีความผันผวนไม่แน่นอน</p>
	<p>เนื่องจากอำเภอมะสาอยู่ติดกับพื้นที่ผลิตยาเสพติดในประเทศพม่า จึงมีปัญหากลักลอบขนยาเสพติดเข้าประเทศไทยโดยใช้ช่องทางด้านอำเภอมะสาเป็นทางผ่านอยู่เสมอ ทำให้พื้นที่อำเภอมะสากลายเป็นพื้นที่ที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามยาเสพติด ต้องวางมาตรการสกัดกั้นอย่างเข้มงวดเป็นพิเศษ</p>
	<p>เนื่องจากความต้องการแรงงานราคาของไทยซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ ทำให้แรงงานพม่าได้ไหลทะลักเข้าสู่ประเทศไทยเพื่อตอบสนองต่อความต้องการเหล่านี้ โดยอำเภอมะสากลายเป็นช่องทางสำคัญเพราะเป็นเมืองเปิดที่สามารถข้ามเข้ามาทำงาน เพื่อรอคอยโอกาสในการหลบหนีเข้าสู่เมืองชั้นในที่มีค่าจ้างแรงงานสูงกว่าได้ซึ่งยากแก่การตรวจสอบและควบคุม</p>
	<p>มีชนกลุ่มน้อยที่ยังเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลพม่าอาศัยอยู่ตามบริเวณแนวชายแดน และสู้รบกับรัฐบาลทหารพม่าอยู่เสมอ ซึ่งการสู้รบสามารถรุกล้ำข้ามเข้ามายังเขตแดนไทยได้ง่าย ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน</p>
	<p>มีปัญหาเรื่องปักปันเขตแดนโดยเฉพาะในเขตที่ใช้แนวสันปันน้ำเป็นเส้นแบ่งเขตแดนซึ่งยังมีความไม่ชัดเจนและยังไม่สามารถตกลงกันได้หลายจุด ทำให้การรุกร้ำเส้นเขตแดนระหว่างกันเกิดขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งสามารถทำให้เกิดการเข้าใจผิดและลุกลามเป็นปัญหาใหญ่โตได้</p>
	<p>ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ระหว่างประเทศทั้งสองที่เป็นคู่สงครามระหว่างกันมาโดยตลอด บวกกับการการสร้างกระแสชาตินิยมขึ้นมาตอกย้ำ ทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกันทั้งในระดับประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ให้มีทัศนคติที่ไม่ไว้วางใจและมองกันเป็นศัตรู</p>

5.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงรุกซึ่งต้องเร่งดำเนินการส่งเสริม

1. รัฐบาลไทยควรเร่งหากลไกในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการค้าชายแดนและพัฒนาการท่องเที่ยว ร่วมกับรัฐบาลจีนและรัฐบาลพม่า
2. ผู้ประกอบการไทยควรเน้นการทำตลาดสินค้าระดับบนในพื้นที่บริเวณรัฐฉานของพม่า ซึ่งเป็นประเภทสินค้าที่ไทยมีความได้เปรียบสินค้าจีนที่มีคุณภาพต่ำกว่า
3. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรจัดระบบให้มีการนำแรงงานพม่ามาใช้ในภาคเกษตรและภาคบริการอย่างถูกต้อง
4. พัฒนาระบบการผ่านแดนของนักท่องเที่ยวให้มีความสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงรับซึ่งต้องเร่งดำเนินการแก้ไขปรับปรุง

1. เพิ่มบทบาทของฝ่ายความมั่นคงในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้เวที RBC และ TBC ในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในระดับระหว่างประเทศ และใช้เวทีดังกล่าวในการพิจารณาในประเด็นอื่นทางเศรษฐกิจร่วมด้วย เช่น การค้าชายแดน การลงทุน และการท่องเที่ยว
2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเร่งหามาตรการในการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวให้มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเร่งหามาตรการในการควบคุมปัญหายาเสพติดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
4. เศรษฐกิจระดับท้องถิ่นนั้น ควรเร่งหากลไกในการประสานงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐด้านเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น